

Miejskie mapy mentalne

Prawie każde polskie miasto posiada system informacji miejskiej (SIM), czyli zaprojektowany specjalnie z myślą o mieszkańcach zbiór znaków i symboli, które mają ułatwić orientację w przestrzeni i poruszanie się po mieście. Często większe miasta posiadają kilka a nawet kilkanaście takich systemów – z innego będą korzystać użytkownicy metra, z innego kierowcy, z jeszcze innego niepełnosprawni, piesi czy turyści.

O znaczeniu SIM-u przekonujemy się najczęściej, gdy go zabraknie (np. gdy zabraknie tablic zawierających nazwy ulic). Ponadto, jeśli trafiamy do miejscowości, gdzie nasz telefon nie ma zasięgu (a zdarzają się jeszcze takie sytuacje, np. w górach) i nie możemy sprawdzić za pomocą GPS-u, gdzie jesteśmy, dobrze oznakowana przestrzeń ułatwi nam dotarcie do celu. W innym wypadku tracimy poczucie bezpieczeństwa i czujemy dyskomfort z przebywania w danym miejscu.

Największą zaletą – a zarazem wadą – SIM-ów jest ich oficjalny charakter, czyli to, że mają możliwie wiernie odwzorowywać miejską rzeczywistość i rzetelnie informować o tym, co się w niej dzieje. Jednakże takie systemy, narzucone najczęściej odgórnie przez lokalną władzę, składają się na wizję miasta uporządkowanego, kontrolowanego, bezpiecznego, bez szczelin, rozdarć i pęknięć. Wiemy doskonale, że żadne miasto takie nie jest. Na szczęście dla mieszkańców, a zwłaszcza dla badaczy miast istnieją jeszcze inne sposoby odwzorowania i „czytania” miejskiej rzeczywistości.

Często stosowanym w badaniach miejskich narzędziem służącym gromadzeniu wiedzy dotyczącej percepcji krajobrazu miejskiego przez mieszkańców jest mapowanie kognitywne (nazywane też mapowaniem mentalnym lub emocjonalnym). Jest to metoda interpretacji znaczeń jakie generuje miasto. Jak pisze Rafał Koschany: „Wszyscy zanurzeni są w żywiole interpretacji: turysta, mieszkaniec miasta, twórca jego reprezentacji, wreszcie badacz, który i interpretuje miasto, i go – interpretując na swoje potrzeby – „używa”. Interpretacja jest więc swoistą praktyką miejską, obojętnie czy nazwiemy ją „czytaniem” (Barthes), „taktyką” (de Certeau), semiotyczną analizą czy artystycznym projektem”.

Mapowanie kognitywne polega na kolekcjonowaniu wiedzy o przestrzeni, w której przebywamy i działamy. W mapowaniu pod uwagę bierzemy nasze zmysłowe doświadczenie przestrzeni i jej fragmentów, naszą pamięć i emocje, które wiążą się z danym miejscem.

W skrócie można powiedzieć, że mapy mentalne to:

- graficzne przedstawienie **indywidualnego rozumienia przestrzeni**, otoczenia, miejsca
- subiektywna konstrukcja, która zależy od codziennych praktyk, nabytego doświadczenia, **wartości kulturowych i znaczeń** przypisywanych danemu miejscu bądź przestrzeni
- **interpretacja otoczenia** w taki sposób, aby fizyczna czy geograficzna rzeczywistość stała się prostsza, jaśniejsza (upraszczanie)
- mapy mentalne są w dużej mierze abstrakcyjne
- nasze mapy mentalne mogą być lokalne, regionalne, narodowe lub globalne
- porządkują naszą wiedzę, jaką posiadamy odnośnie przestrzeni lokalnej, codziennych dróg, których używamy lub mogą przedstawiać nasze miejsce w o wiele szerszym kontekście (kraj, kontynent, świat); zawierają również wiedzę o świecie jaką nabywamy i przetwarzamy na drodze edukacji, pod wpływem mediów etc.
- mogą odnosić się do miejsc, przestrzeni, których zupełnie nie znamy
- są modelowane przez wartości, **emocje**, przekonania
- stanowią jakościowe reprezentacje

Mapowanie umożliwia zobaczenie innej strony miasta, tj. spojrzenie na miasto od strony tekstów jakie ono generuje (napisy na murach, symbole graficzne, znaki miejskie, szyldy, slogany, detal miejski), znaczeń jakie generują miejskie przestrzenie oraz, przede wszystkim, znaczeń jakie nakładają na te przestrzenie w indywidualnych, emocjonalnych interpretacjach mieszkańcy miasta. Mapowanie kognitywne pozwala spojrzeć na „niecodzienną codzienność miasta”, która z pewnością różni się od oficjalnych, marketingowych komunikatów Ratusza. Ponadto mapowanie może posłużyć wypracowaniu konkurencyjnego języka mówienia o mieście, który może przyczynić się do poprawienia jakości przestrzeni publicznych.

Częścią procesu mapowania jest swobodna wędrówka przez miasto – realna lub wyobrażona. Podczas takiej wędrówki rejestruje się wszystko, co wywołuje wyraźne emocjonalne reakcje (np. budzące zachwyt/wstręt, strach/podziw, agresję/sympatię, miłość/nienawiść, smutek/radość, złość/rozczarowania itd.) i nanosi w postaci punktów na mapę.

Co wywołuje emocje w mieście? Wszystko! (Uczestnik miejskiej wędrówki musi skonfrontować się z miastem, doświadczyć miasta sobą, naznaczyć je). To mogą być rzeczy/obiekty/miejsca/inne osoby (np. krawężnik, murek, pomnik, brama, schody, kot, pasaż, huśtawka, trzepak, autobus, placyk, sprzedawca lokalny, skwer, płot, palarnia, kałuża itp., itd.), słowem wszystko związane z osobistą emocjonalną historią spacerowiczów z jednej strony (elementy tożsamości narracyjnej), z drugiej, rzeczy/obiekty/miejsca, które w danej chwili – w chwili patrzenia, przebywania w konkretnym miejscu – wywołały określoną reakcję emocjonalną. Czasem ta reakcja będzie związana z bezpośrednim „tu” i „teraz” patrzącego (dzisiaj taka, jutro inna), czasem będzie spontanicznym efektem pracy pamięci, skojarzeń i odwoływania się do własnej miejskiej biografii – a zatem czymś utrwalonym.

W wyniku mapowania otrzymujemy reprezentację indywidualnego charakteru wyobrażenia miejskiego; mapa mentalna pokazuje, że miejsca w mieście opowiadają wiele różnych historii. Miejsca znaczą ze względu na swoje zdarzenia, ale też dzięki obecności obserwatorów i ich emocjonalnemu nastrojaniu i pamięci. Tak samo istotne jak informacje zawarte w oficjalnych komunikatach miejskich dotyczących wybranych przestrzeni czy fragmentów krajobrazu miejskiego, są indywidualne doświadczenia mieszkańców związane z tym, co obserwowane. Reprezentacje kulturowe doświadczenia miejskiego w postaci map mentalnych wzbogacają miejski krajobraz kulturowy i pomagają lepiej zrozumieć miasto.

Piotr Szczepański

LITERATURA

Fatyga B., *Słownik Antropologii i Socjologii Kultury*, źródło: <http://ozkultura.pl/wpis/3559/16> [dostęp 15.01.2019].

Koschany R., *Interpretacje*, w: *Kulturowe studia miejskie. Wprowadzenia*, red. E. Rewers, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2014.

